

ÇEVRECI PROTESTO HAREKETLERİ

Hayriye Özen

Pek çok ülkede olduğu gibi Türkiye’de de son yirmi yılda çevreci protesto hareketlerinde dikkate değer bir artış yaşanıyor. Türkiye’deki çevreci protesto hareketleri, ulusal düzlemde faaliyet gösteren çeşitli sivil toplum kuruluşlarının desteğini almakla birlikte, genellikle yerel düzlemde doğmakta ve yerel bağlamda çevreye ilişkin olarak deneyimlenen çeşitli sorunlara dikkat çekmektedirler. Daha spesifik olarak vermek gerekirse, bu hareketler genellikle birtakım büyük ölçekli yatırımların yol açtığı veya açabileceği çevresel tehditlere dikkat çekerek bu yatırımlara ve bu yatırımlara yön veren politikalara muhalefet etmektedirler. 1990’ların hemen başında doğan ve dikkate değer çevresel tehditler içeren altın madenciliğine ilişkin bir itirazı dile getiren Bergama hareketi, Türkiye’deki çevreci protesto hareketlerinin ilk ve oldukça etkili örneklerindedir ve hem ilklerden olması hem de etkili olması nedeniyle daha sonra doğan protesto hareketlerinin taleplerinin ve pratiklerinin şekillenmesinde kritik bir rol oynamıştır. Tıpkı Bergama hareketi gibi Artvin, Uşak, İzmir, Çanakkale, Balıkesir ve Niğde gibi şehirlerde de altın madenciliğine muhalefet eden protesto hareketleri doğmuş ve çeşitli biçimlerde seslerini duyurmaya çalışmışlardır. Altın madenciliğine karşı çıkan bu hareketlerin yanısıra Mersin ve Sinop’ta yapılması planlanan nükleer santrallere, Alliano ve Hasankeyf gibi tarihi-kültürel alanları tahrip edecek baraj projelerine ve son yıllarda Karadeniz bölgesi başta olmak üzere pek çok bölgede ve çok sayıda alanda yapılan veya yapılması planlanan hidroelektrik santrallerine (HES) karşı da irili-ufaklı protesto hareketleri doğmuştur.

Neden çevreci protesto hareketleri son yıllarda dikkat çekici bir oranda artmıştır? Bu soruyu tatmin edici bir biçimde cevaplamak için sorunun içeriğini biraz daha netleştirmek gerekiyor zira bu soru kendi içinde iki farklı soru barındırıyor. Bunlardan birincisi, neden ‘çevreye yönelik talepler’ dile getiren hareketlerde önemli bir artış gözlemleniyor, ikincisi ise neden çevreye ilişkin talepler ‘protesto hareketleri’ yoluyla dile getiriliyor sorularındır. Bu soruları Türkiye’nin siyasi ve ekonomik kurumlarını şekillendiren hakim yapıları dikkate almadan cevaplamak pek mümkün değildir. Türkiye ekonomisinin 1980’lerden bu yana dünya kapitalizminin geçirdiği değişiklikler paralelinde neoliberal bir şekil alması, ‘çevreye yönelik talepler’in artmasının gerisindeki en önemli nedendir. Neoliberal dönüşüm doğrultusunda özellikle Türkiye gibi geç sanayileşen ülkelerde genelde sermayeye özelde yabancı sermayeye neredeyse mutlak bir öncelik verilmesi eğilimine girilmiş ve bu çerçevede sermayenin bir yandan hemen her istediği yerde faaliyetlerini sürdürmesine izin verilmiş,

diğer yandan ise düşük maliyetli cazip yatırım fırsatları sunma güdüsüyle doğal çevreye ilişkin tedbirler gözardı edilmiştir.

Yukarıdaki ikinci sorunun, yani çevreye yönelik taleplerin neden protesto hareketleri yoluyla ifade edildiği sorusunun, cevabını ise Türkiye'nin oldukça dar bir şekilde yapılandırılmış kurumsal siyasetinde aramak lazım. Protesto hareketlerine odaklanan akademik yazında da altı kalınca çizildiği üzere protesto hareketlerinin veya daha genel olarak toplumsal hareketlerin doğmasında mevcut kurumsal siyasetin bazı toplumsal taleplere ve bu talepleri dile getiren toplumsal gruplara kapalı olması oldukça kritik bir rol oynar. Türkiye'nin kurumsal siyaseti, pek çok başka talep için olduğu gibi, yerel toplumsal grupların çevreye ilişkin taleplerini aktarabilecekleri siyasi kanalları içermiyor. Bu durumda, yerel toplumsal gruplar kurumsallaşmamış siyaset yapma biçimlerinden biri olan protestolara yöneliyorlar ve bu yolla taleplerini hem kamuoyuna hem de çeşitli siyasi aktörlere ve siyasi erke duyurmaya çalışıyorlar.

Peki, taleplerini protestolar yoluyla iletmeye çalışan çevreci hareketler amaçlarına ne ölçüde ulaşıyorlar? Ya da, çevreci hareketlerin talepleri siyasi erk tarafından dikkate alınıyor mu? Türkiye'deki çevreci hareketlerin başlangıçtan bu yana medyanın ve kamuoyunun dikkatini çekmekte kayda değer bir başarılarının olduğu söylenebilir. Bu başarıda protestocuların dikkat çektiği çevresel sorun ve tehditlerin boyutu (Artvin'de doğal yaşlı orman alanı ve Kazdağları gibi alanlarda madencilik yapılmasının ve Karadeniz bölgesinde Fırtına Vadisi gibi alanlarda hidroelektrik santrallerinin kurulmasının doğuracağı çevresel tehditler gibi) ve protestocuların belli bir yaratıcılık ve ciddi bir fedakarlık isteyen eylemleri (protestolarda kefen giyilmesi, köylülerin rap yapması ve çeşitli yörelerden Ankara'ya 40 gün süren yürüyüşlerin yapılması gibi) etkili olmaktadır. Protestocuların taleplerini duyurmadaki tüm başarılarına karşın, taleplerinin karşılanması yönündeki kazanımları sınırlıdır. Özellikle siyasi erkin çevreci protestolara yönelik tutumu bir yandan bu protestoların dile getirdikleri talepleri tamamen gözardı etmek diğer yandan da protestocuları çeşitli ithamlarla itibarsızlaştırmak, stigmatize etmek ve böylece 'hasım' olarak ilan etmek yönündedir. Siyasi iktidarın neoliberal ilkelere son derece bağlı olduğu dikkate alındığında çevreci protesto hareketlerinin taleplerine yönelik tutumu çok şaşırtıcı değildir zira çevreci protesto hareketlerinin seslendirdikleri talepler günümüzde neoliberal hegemonyaya karşı yükseltelen en önemli itirazlardan birini oluşturmaktadır. Diğer yandan, siyasi erkin protestocuları itibarsızlaştırarak ve stigmatize ederek hasım ilan etme çabaları, yine çok da şaşırtıcı olmamakla birlikte, demokratik siyaset açısından kaygılandırıcı niteliktedir. Siyasi erk, protestoculara yönelik bu tutumu ile, izlediği

politikalara muhalefet edenleri meşru siyasetin dışına itmek ve böylece kendi politikalarına muhalif taleplerin dile getirilemeyeceği bir siyasi alan yaratmak, ya da diğer bir deyişle, otoriter ve dayatmacı bir siyaset yürütmek isteğini sergilemektedir. Ancak, karşılanmayan fakat bastırılan toplumsal talepler kaybolup yokolmaz, tam tersine karşılanmayan birtakım başka toplumsal taleplerle biraraya gelerek daha güçlü bir itiraz yükseltme ve muhalefet etme potansiyelini her zaman barındırırlar. Aslında Türkiye'deki çevreci protesto hareketlerinin gerek taleplerinin gerekse sayılarının giderek artıyor olması da bu duruma gayet net bir örnek teşkil etmektedir.